

זה כבר אחרי התחלות בפריפריה, ברחובות ובשכונות נוספות. כניסה למרכז קליטה של בני נוער אתיופים וחיבור אליהם, שיבואו ויצטרפו לתנועה. היציאה לשנת השירות של בוגרות התנועה, במדי התנועה, לפעילות שמחוברת למכבי הצעיר, הייתה ההצהרה הכי ברורה שהתנועה לוקחת חלק בעשייה החברתית. לא מסתפקים יותר בהצהרה חגיגית בוועידה הארצית. אלא מציבים יעד הגשמה לבוגרי י"ב בתנועה.

בני מסכם: במידה רבה, שנת השירות הציבה את התנועה בקו אחד עם תנועות הנוער שפעילות בתחום כבר שנים. ההבנה שחייבים לפנות לכיוון מעשי ולהציב יעדים ואתגרים משמעותיים הייתה צעד חשוב לחוזקה של התנועה בהמשך.

תנועת הנוער של האיחוד החקלאי

התנועה, שהחלה לפעול בשנות ה־80' והוכרה כתנועת נוער בשנת 1987, פעלה בשנותיה הראשונות ביישובים כפריים שהיו חלק מהתנועה המיישבת – האיחוד החקלאי. נפתלי דרעי (דרעי, 2022) היה פעיל בתנועה מימיה הראשונים, משנת 1984 וכיהן כמזכ"ל בשנים 1989–1996. נפתלי מסביר את ייחודה של התנועה, שבעצם הוקמה כתנועת נוער ליישובים שהיו שייכים לאיחוד החקלאי. היו יישובים חזקים ומבוססים והיו גם יישובים צעירים וחלשים יותר. היה ברור שסניף של התנועה יקום בכל יישוב שירצה בכך. במרבית היישובים פעלה כבר תנועת בני המושבים, כחטיבה של הנוער העובד והלומד. בניר צבי וביישובי גדרות, לדוגמה, פעלו שבטי צופים. בשנים הראשונות של התנועה לא היה בכלל דיון היכן לפתוח סניף:

לאורך כל הדרך ברור שהחניכים מכל היישובים שמעוניינים

מגיעים ושותפים בפעילות ואף פעם לא מוותרים עליהם. מקסימום אם היה ילד מאוד בעייתי שהזהרנו, אז שלחנו אותו הביתה. נגיד באמצע מחנה קיץ, כי אי אפשר היה להתעסק איתו במחנה. אבל לא אמרנו ליישוב שלם אל תבוא, לסניף שלם אל תבוא כי אתה מהפריפריה. זה לא קרה, אני לא זוכר דבר כזה.

בשנים 1984-1987 אחד התפקידים של נפתלי דרעי היה ללוות ולהנחות את הענ"קים (עובדי נוער וקהילה). הגדרת התפקיד של ענ"ק הייתה אחריות על כל נושאי החינוך הבלתי פורמלי בקהילה, ביישוב. מעבר לתפקוד כרכז הנוער ורכז הסניף הייתה גם אחריות על הקשר עם בתי הספר ועם גורמי רווחה במועצה האזורית. בתוקף תפקידו הכיר נפתלי את כל יישובי הפריפריה של האיחוד החקלאי. זה, למעשה, הבדל מהותי בין תנועת האיחוד החקלאי לתנועות נוער אחרות. כאן לא מתקיים דיון האם להתחיל פעילות בפריפריה והאם להשקיע משאבים בהקמת סניפים חדשים. המדיניות של התנועה היא לפתוח בכל היישובים שמעוניינים ולשכנע יישובים מתלבטים בחשיבות הפעילות התנועתית. מבחינה תקציבית, פעילות ביישובי פריפריה מתקצבת בחלקים גדולים על ידי המועצה האזורית והנטל התקציבי לא מעיק על תנועת הנוער. בתנועת הנוער של האיחוד החקלאי לא התקיים בכלל דיון האם התנועה צריכה לצאת לפעול בפריפריה. זה היה חלק מהפעילות השוטפת.

ברור שהם יישובים באיחוד החקלאי והם חלק מהתנועה. זה לא לקחת מישו מבחון. לא אימצנו עולים מאתיופיה ולא שלחנו מדריכים לשיכון סלע בנתניה להביא חבר'ה. אלה יישובים שהם כמו כל יישובי האיחוד החקלאי. נכון גם להסביר שהמרכז והפריפריה לא נמדדו לפי אזורים גאוגרפיים. יש יישובים חזקים מאוד בצפון ובדרום ויש יישובים חלשים יותר גם במרכז. כולם שווי זכויות. אף אחד לא עושה להם טובה.

יחד עם זאת, ברור שהתהוו לא מעט בעיות עם בני נוער ביישובים חלשים. החל בבעיות משמעת שהתרכזו בחלק קטן מאוד מהיישובים הפעילים, עבור דרך גיוס בני נוער לקורס מד"צים כדי שיבטיחו את רצף הפעילות ביישוב ועד פערים שבאו לביטוי ביציאה לטיולים ובמחנות משותפים:

לכל בעיה מצאנו פתרון במסגרת התנועה. בקורס מד"צים, בגלל היכולת להכיל מספר מסוים של חניכים, היו מיונים מקדימים בכל יישוב. עצם קיומו של תהליך מיון מוביל לסינון של גורמים, של חבר'ה שיגיעו ללא עניין בתוכנית ובאווירה של הקורס.

הפערים הכלכליים בין יישובים, שבלטו באמצעים שעמדו לרשות כל סניף, צומצמו מאוד כאשר בתנועה עברו לפעול ב'מחנות' לקראת מחנה הקיץ ובמהלכו. בכל מחנות היו יישובים חזקים ויישובים חלשים יותר. ההכנה המשותפת של נושא המחנה, של תכנון המבנים שיקימו, של הפעילות לאורך ימי השהות ביער ושל חלוקת האחריות בין הסניפים הובילה לשיתוף פעולה, למוטיבציה להצליח ולהוכיח את יכולותיהם ולהיכרות של ממש בין יישובים – היכרות שצמצמה ואף העלימה את נוכחות הפערים בין המשתתפים.

בתנועות נוער אחרות למדנו על הצהרות בדבר הרצון והמחויבות לפעול בתחום קליטת עלייה ובפריפריה, אולם היכולת לפעולה מעשית נבעה בראש ובראשונה מהיכולת הארגונית והתקציבית. בתנועת הנוער של האיחוד החקלאי לא נדרשים להיערכות מיוחדת כדי להתחיל לפעול בפריפריה. התנועה שפועלת, בהגדרה, בכל יישובי האיחוד החקלאי, פועלת גם ביישובי פריפריה. זה לא דיון שבסופו מקבלים החלטה. זו ההווה התנועתית.

נושא שנת השירות עולה בתנועה בשנים הראשונות לפעולתה. בתחילה לא הוציאה התנועה גרעינים ומי שרצה להצטרף לשנת

שירות יצא במסגרת בני המושבים. אולם, הנהגת התנועה הבינה ששנת שירות תנועתית היא יעד שראוי להציב בפני החניכים לקראת סיום לימודיהם בתיכון. הרעיון של שנת התנדבות ותרומה לתנועה היה מהלך משמעותי בהתבגרותה של תנועת הנוער, בהבנה שחניכים בוגרים מהווים עתודה לכוח אדם לסניפי התנועה. נוסף על עצם הרעיון הייתה כאן אמירה בדבר הרצון לחזק סניפים חלשים. כוח אדם איכותי יכול לשקם סניף חלש ולהעמיד אותו על רגליו.

התהליך החל בגיוס מתנדבים. אנשי מטה התנועה עברו בין היישובים, נפגשו עם תלמידי י"ב ושכנעו אותם ואת הוריהם לבדוק את הרעיון ובהמשך להצטרף לשורות מתנדבי שנת השירות. בתוך כמה שנים צבר הנושא פופולריות והתגבשה קבוצה איכותית של מתנדבי שנת שירות (גרעין אחים). מהתחלה עם גרעינים של שלושה חברים שפעלו בקומונה אחת עלה היקף המתנדבים והגיע לעשרות, במספר קומונות ומקומות פעילות שהלך וגדל, בחלוף עשור לפעילות התנועה (לוי, ר., ספר התנועה, 2017). הגרעינים הוקמו כדי לאפשר שליחת מדריכים איכותיים לסניפים חלשים. עם השנים, ועם הגידול במספר המתנדבים ובמספר הקומונות, החלו לשים דגש על פעילות חברתית קהילתית והיא הייתה לממד משמעותי בהוויית הגרעינים.

המיקוד החברתי נוסף לגרעין האחים בראשית שנות האלפיים. במסגרת המיקוד כל גרעינר מתחייב להתנדב אחת לשבוע במסגרת חינוכית-טיפולית, לרבות מסגרות נוער בסיכון, עולים חדשים וילדים עם מוגבלויות. הגרעינרים המתנדבים מתנסים במסגרת חינוכית שונה מזו שהם מכירים בתנועת הנוער, ומכירים גוונים שונים של החברה הישראלית.

מרב לוגסי, בוגרת גרעין אחים 21 בקומונת צורית, מספרת על ההתנדבות ב'מנוף' (לוי, ר., ספר התנועה, 2016) כפר נוער חקלאי בסמוך לעכו:

אפשר לומר שההתנדבות במנוף ניפצה לי את הבועה בהבנה של מה זה נוער בסיכון. ראיתי שם נערים מדהימים ונקשרתי אליהם מאוד, ומנגד כל הזמן רץ לי בראש הרקע שממנו הם מגיעים. הביטוי 'אין ילד רע, אלא יש ילד שרע לו' קיבל משמעות חדשה. ב'מנוף' הבנתי שהכול מתחיל ומסתיים בחינוך. באופן מפתיע ההתנדבות ב'מנוף' והעשייה שלי כגרעינרית בתנועה נתנו לי פרופורציות לשני הצדדים. הבנתי שכל נוער עשוי להיות נוער בסיכון. הבנתי שתחושת הבדידות והקשיים בהערכה עצמית עשויים להופיע אצל כל בן נוער, לא משנה כמה תמיכה הוא מקבל בבית. גם בתנועה פגשתי נוער שזקוק להמון תמיכה נפשית, ובתור גרעינרית לא פעם ניסיתי את המקום הזה בעבורם. הבנתי כמה נוער זקוק לדמות משמעותית בהתפתחות שלו.

דרך היכרות עם תהליך ההתפתחות של גרעיני אחים בתנועה אפשר לזהות את ההבדל בין תנועת הנוער של האיחוד החקלאי לתנועות אחרות. בראשיתה הייתה היציאה לגרעיני שנת שירות פעולה תנועתית של חיבור בין הרצון של בוגרי י"ב לתרום שנה לטובת התנועה לבין צרכי התנועה בכוח אדם איכותי במקומות חלשים. מתנדבי הגרעינים נשלחו לפעול ביישובי האיחוד החקלאי ובמועצות אזוריות בהן נמצאו היישובים. התבגרותה של התנועה, התחזקותה והיכולת להתפנות למחשבה על פעולה במסגרת החברה בישראל – בלשון ספר התנועה "יציבים ומחפשים משמעות" – מובילה למחשבה מחודשת ולהתאמה של יעדי הגרעינים לצרכי החברה הישראלית.

זהו תהליך טבעי של צמיחה והתבגרות, של מעבר מתנועה מתפתחת שעיקר דאגתה לסניפים ולחיזוקם למעמד של תנועה חזקה ובטוחה בעצמה אשר תופסת את מקומה בשורה אחת עם תנועות הנוער שמתייצבות לפעולה למען החברה בישראל.